

קראתי בפליאה את דברי סא"ל מ' שריג* בתגובה למאמרו של אל"מ מ' פעיל**, ושאלתי את עצמי: מאמר זה נכתב ברשעות — או מתוך תמימות?

במסוה תמים של ויכוח סמנטי, כביכול, מנסה סא"ל שריג להרדים את מצפוננו וטוען כי אם מטרננו צודקת — וחזקה עלינו שמוסרנו היהודי השורשי טהור הוא — אל לנו לחשוש מכל רע.

לא לחינם נאמר שהדרך לגיהנום רצופה כוונות טובות; אך במקרה זה חוששני שגם הכוונות אולי אינן טובות.

אל"מ פעיל הסביר במאמרו, כי גם בלוחמה המודרנית, שבה השתכללו מערכות הנשק, והלוחם המפעיל אותן מרוחק לאושרו ממגע בלתי-אמצעי עם תוצאות פעולתן ואינו רואה בעיניו את אשר עשו הפגזים — גם בה קיימת הבעיה של חינוך לשמירה על טהור הנשק.

קם לעומתו סא"ל שריג וטוען, כי לא זו בלבד שהמונח „נשק טהור“ אינו מוצלח מבחינה סמנטית, אלא שאל"מ פעיל משתמש במונח „אבסורדי“ זה כדי לבסס פילוסופיה „שאין לה רגליים“. סא"ל שריג מגייס גם „הוכחה מתמטית“, בציניו שאל"מ פעיל מתבסס על אקסיומה, כביכול, שהדרך הקצרה ביותר בין שתי נקודות היא קו עקום.

סא"ל שריג טופח על כרסו וטוען, שצעיר אשר למד שמונה שנים בבית-ספר יסודי תנ"ך והיסטוריה יהודית לא יוכל לגלות אדישות לחיי אדם. האם יש צורך להעזר במתמטיקה כדי להפריך טענה משונה זו? ההיסטוריה מלמדת, עד כמה סבלנו אנו דווקא מאותם שתורתם היתה מבוססת על הגשת הלחי השניה למכה. גם היום נתון העם היהודי לדיכוי בארץ שמשטרה כונן להלכה למען חרות האדם.

האם חפץ סא"ל שריג שאביא דוגמאות מקרבנו להסתייע בהן? יאמין לי כי בעשרות שנות מאבקנו ראיתי גם רשעות ורצחנות מן המצטטים את התנ"ך וההיסטוריה היהודית.

אני מודה שהרשימה הנ"ל הרגיזה אותי, לא רק משום שהיא מנסה להרדים מצפון, ומשום כך בלבד היא מזיקה ומסוכנת, אלא גם משום גישתה חסרת-הכנות. במסוה של דיון סמנטי תמים, כביכול, תוקף הוא את הנושא עצמו. יכול אני לתת דוגמאות רבות של שימוש בסמנטיקה המכילה אבסורד והיא טובה ויפה. לצרכי הויכוח אסתפק במושג אחד, ויקום נא סא"ל שריג לפסלו.

משתמשים אנו לרוב במושג „זעקה אילמת“ של יהדות רוסיה. סא"ל שריג בוודאי יציע, לשלוח את הזועקים אל רופא אף, אוזן וגרון, וזאת באופן דומה לשליחתו את הרובה הטהור אל הטכנאי לתקן את הפגם שבייצורו (שכן, לדבריו, רק רובה פגום לירי יכול להישאר טהור).

וזאת באשר לסמנטיקה — אך לא היא המעניינת אותי. מדאיגה אותי הבעיה עצמה. סא"ל שריג, האם הנך מודע לבעיה עצמה? האם ידוע לך על מקרה בבחורים צעירים וטובים אשר הבינו דברי מפקדים בכירים באורח פשטני, ביצעו הרג ללא שום סבירות, ואחר כך עמדו לדין על מעשיהם? הללו גרמו טרגדיה נוראה לנפגעים — ולאחר מכן לעצמם.

על ”טוהר הנשק”

* „מערכות“ 211, עמ' 41.

** „מערכות“ 209, עמ' 31.

בעבודתי נתקל אני יום יום בבעיה זו ונאבק בה, ומאמרו של אל"ם פעיל היה דבר בעתו; והנה קמת אתה עם פלפולי הסמנטיקה, וקבעת כי יש להסתפק בחינוך של שמונה שנות תנ"ך והיסטוריה בצירוף מסורת יהודית! אגב, האין אנו אחראים גם למעשיהם של חיילי המיעוטים? הם אמנם בחורים נפלאים; אך מה נעשה והם לא התחנכו במשך דורות על מוסר יהודי, תנ"ך והיסטוריה? האם לא נקפיד שגם נשקם יהיה טהור?

נתונים אנו במערכה ממושכת וקשה, שיש עמה שחיקה. ממערכה זו חייבים אנו לצאת מחושלים ואיתנים. אך אפשר גם לאבד בה את הרגשת השליחות וההצדקה מזה — או את צלם אנוש מזה. זקוקים אנו לחיילים אשר לא ייפגעו על-ידי שתי הסכנות גם יחד. לכן רואה אני חשיבות עצומה בחינוך בלתי פוסק לטהר הנשק.

צעירים רבים מגיעים לצבא בתקופה בה טרם גובשה ועוצבה גישתם סופית, והם מחפשים לעצמם אמות-מידה להתנהגות. אם לא נדאג להם, עלולים רבים לאמץ לעצמם גישה נפסדת, מתוך חשש להיראות רכרוכיים. לגבי אחדים מהם תהפוך גישה זו לתכונת-קבע, והם עלולים להיות נגועים באותם פגמים המצויים באויבינו. אחדים מהם יודעו, יחזרו בהם ויעברו אל הקיצוניות השנייה — ויאבדו את אמונתם בצדקת המערכה כולה.

אכן, מציאות-חינוך מורכבת ומסובכת, ואנו נזקקים לפעמים לאמצעים קשים וחריפים בהגננו על עצמנו. אדם בעל מצפון שואל את עצמו בלי הרף בבצעו פעולות מסוג זה — "עד כמה רשאי אני לגרום סבל לאחרים על מנת למנוע סבל מעצמי או מאחי?" שאלה זו היא לגיטימית, ואנשי המצפון שבקרבתנו שואלים אותה את עצמם ללא-הרף.

רק עמידה על משמר העקרונות של טוהר הנשק מאפשרת להזדהות עם המטרות הצודקות של הדרך כולה. לא פעם נשאלתי, האם הממשל הצבאי והמאבק עם חלק מן האוכלוסיה היושבת בשטחים המוחזקים, אינם משחיתים את נפש חיילינו. בהקשר לעבודתי מעסיקה אותי שאלה זו רבות, וארשה לעצמי ליטול הזדמנות זו להרחיב מעט את הדיבור בתחום זה.

מסכים אני, כי קיימת סכנה של היווצרות תופעות כאלה. אך קיימת גם אפשרות הפוכה — והדבר תלוי רק במפקדים. ביחסינו עם הערבים חייבים אנו לשכנעם בשני דברים יסודיים:

- ראשית — הם לא יוכלו להשליך אותנו הימה;
- שנית — אפשר בהחלט לחיות עמנו חיי שכנות.

את הנקודה הראשונה הוכחנו במספר מלחמות, ואנו ממשיכים ומוכיחים אותה יום יום, ונוסיף להוכיחה במלחמת תנופה או בכל סוג מלחמה שיכפו עלינו.

אשר לעניין השני צריך להיות ברור לערבים שמאחר וקיימים אנו באיזור ויהא הפתרון הפוליטי העתיד אשר יהא — נשאר אלה בצד אלה, או אלה בתוך אלה. ואם כך נגזר עליהם ועלינו — חובתנו ללמוד לחיות יחד.

אין ספק שהמלחמה בטרור אינה עושה את הדברים פשוטים וחלקים.

חינוך הסברה בלתי פוסקת לחיילינו שיבינו ויזכרו כי אין

אנו לוחמים בעם הערבי אלא בטרוריסטים ובטרור בלבד. גם אם פעילות הטרוריסטים מתרבה במקום זה או אחר, וגם אם נהנים הם מסיוע האוכלוסיה במקום — מתוך אהדה או פחד — חשוב מאוד שגם חיילינו וגם האוכלוסיה יבינו שחוד נשקנו מכיוון אך ורק נגד הטרוריסטים ונגד הטרור, ולא נגד האוכלוסיה הערבית בתור שכזאת.

גם אבחנה דקה וחשובה זו — מקומה תחת הכותרת של טוהר הנשק.

לאושרנו הרב קיים מיזוג בין מטרותינו הציוניות ובין טוהר הדרך, משום שמטרותנו הכללית צודקת לפי קנה-המידה של ערכים אנושיים כלליים. עלינו להיצמד לערכים אלה ולחנך עליהם ואליהם, כי הם גם מקור כוחנו. כל נסיון להפוך את המאבק לסוג של מלחמת-קיום שבה כל דאלים גבר, יפרק מעלינו את מקורות כוחנו שלנו ויעניק מיד יתרון לאויב. רוצה אני לסיים את דברי באותה מסקנה מתוך מאמרו של אל"ם פעיל: טוהר הנשק לא זו בלבד שהוא תואם את ערכי האנוש היקרים לנו, אלא שהוא, בה בשעה, גם כלי מדיני חיוני ויעיל.

שאלה שיכולה להישאל היא מה יהיו פני הדברים אם תוך כדי מלחמה ממושכת ומאבק לקיומנו יעלו בסולם הדרגות הצבאי אנשים שהצטיינו, אמנם, בכישרון המקצועי ובמנהיגותם הצבאית, אך גישה הומנית ועקרונתית לא היו אכן בוחן לקידומם?

התשובה היחידה לכך טמונה בעמידה בלתי פוסקת של דרגי הפיקוד הגבוהים על משמר העקרונות; רק בכך תימנע ירידה בסטנדרטים של טוהר הנשק.

מרשה אני לעצמי להכניס תחת לכותרת זו גם התנהגות ויחסי אנוש.

שומע אני לפעמים את הטענה כי שנאתם הבסיסית של ערביי השטחים אלינו כה רבה עד שבעצם אין אנו מסוגלים לשנותה. לאחר שלוש שנים וחצי של עבודה בשטחים, אני מרשה לעצמי לסכם בודאות כי אין זו אמת. יחסם הפוליטי הבסיסי אלינו הוא שלילי אך מערכת היחסים הנרקמת עתה בשטחים שונה לחלוטין. יחס של כבוד לאדם זוכה בתמורה דומה. אין ספק שבהתנהגותנו בשטחים המוחזקים קובעים אנו את יחס הציבור הערבי אלינו.

זכור לי היטב ספרו של מרשל „אנשים מול אש“, בו מנסה הכותב לתאר את המניעים להסתכנות והעזה של לוחמים. לאחר מחקר מרובה הוא קובע בודאות, כי המניע החזק ביותר הוא שמירת כבודו העצמי של הלוחם.

נוכחתי לא פעם שהערבים אינם שונים מבחינה זו מן האחרים. פגיעה בכבודו של ערבי עשויה לדחוף אותו לשורות אויבינו הפעילים, יותר מאשר גקודת-השקפתו הלאומנית. מנהלים אנו מערכה חינוכית בלתי פוסקת לשמירת כבודם האישי של אוכלוסי השטחים ומרשה אני לעצמי לכנותה באותו מושג שקומם את סא"ל שריג — „טוהר הנשק“.

ואביא דוגמה לכוונתי: פעם נסעתי באחת מדרכי הגדה, וראיתי מחסום-דרכים צבאי העוסק בבדיקת רכב ונוסעים. שורה ארוכה של כלי-רכב ובהם נוסעים ערבים המתנינו בדממה לתורם. שני חיילים עסקו בעצלתיים בבדיקת תעודות-זהות. על

בכל פעולה שלטונית בטחונית קיים אפקט דו-סטרי. בעוד שהפעולה משפיעה כאמצעי מניעה בטחונית המרתיע ומסייע לתפוס את מפירי הביטחון, הרי מתעוררים בעקבותיה רגשות מורת-רוח ומטרד. ואלו הן קרקע פוריה להופעת אנשים המפירים את הביטחון או הנכונים לסייע להם. בכל מחסום ביקורת, בכל מעצר חקירה, בכל עוצר פועל אותו אפקט. לכן, בעת החלטה על ביצוע פעולה בטחונית יש לשקול את שני האפקטים ולמוד את השפעתם זה מול זה. וחייבים אנו לזכור תמיד כי סגנון הביצוע הוא העלול, לעתים קרובות, להפוך פעולה מועילה למזיקה. פעולה בטחונית הנעשית באדיבות וביעילות, תוך שמירת כבוד האזרח, עשויה לזכות בהבנה ולתרום לביטחון, ואילו ביצוע מזלזל ובלתי מכובד — סכנה ונוקם טמונים בו.

אליבא דאמת, אין זה משנה לי כלל באיזה שם יכנו את חינוך הגייסות להתנהגות הולמת — האם „חינוך מסורתי יהודי“ או „טהור הנשק“. העיקר הוא כי יש לשקוד על מלאכת החינוך.

הגבעה הקטנה בצד הדרך שכב מקלען מאחרי מקלעו, וסקר את עשרות כלי-הרכב ומאות הנוסעים שהמתינו בדממה כנועה. חיפשתי את יתר חיילי המחסום — היכן הם? גיליתי שלושה מהם על עץ-תות במרחק עשרות מטרים אחדות, עוסקים בזלילת תות להנאתם (ואגב, אותו עץ תות אינו הפקר, אלא רכוש פרטי).

הדבר הבולט ביותר בהתנהגותם של אותם חיילים היה הזלזול המוחלט בנוסעים הערבים וההתעלמות מרגשותיהם. האם תפסו הבחורים כמה נזק נגרם לנו ממחסום כזה? אחד האנשים הקיצוניים והעוינים לנו ביותר, הנוהג לדבר עמי בגלוי לב, אמר לי שהוא רואה מחסום דרכים כזה בהנאה גדולה. שום שידור הסתה ברדיו דמשק אינו מסייע לקיצוניים הערבים כמו מחסום דרכים כזה.

הבדיקה הבטחונית נחוצה — ויש לעשותה בענייניות, במהירות ובאדיבות.

מובן כי טיפולתי בחיילי מחסום זה בצורה הולמת. אך נמצאו אנשים המפרשים את זעמי — כאילו דואג אני לצד השני...

ציד מזכרות בריג' ג'ני ס.ל.א. מארשל

במערכת בראסט, בספטמבר 1944, בקרב על גבעה 130, נפלו בשבי מחיילינו, ומאוחר יותר שוחררו, והפיקוד הגבוה לא הבין כיצד נפלו בשבי.

המערכה היתה מייגעת. חלק זה של ברטניה הוא כסת תשבצים של משוכות ודרכים שקועות, פתלתלות ומעוקלות. הקרב התנהל בשטח מבוזר וסגור, קשה לחימה, והחיילים לא יכלו לנוע מאחרי המחסה הטבעי בלא חשש שיציעו בשגגה אל תוך קוי האויב. איבדנו לא מעט חיילים טובים אשר שגאתם היחידה היתה שאיבדו את הכיוון.

משתם הקרב עם ההסתערות על מצודת מונבארי, ציפו הכל לפיצוי של חופשה בת יום או יומיים.

צפיה זו הושמה לאל משנתקבלה הודעה ממזר-גנרל צ'רלס גרהארט, כי על כל מפקדי היחידות וקציני המטה של דיביזיית ח"ר 29 להתייצב לתדרוך במוצב הפיקוד שלו.

נאספנו במשטח טבעי, מכוסה דשא, סמוך לטירה, בשעות-אחר-הצהריים המוקדמות. הקהל התפזר בקצות המשטח אשר במרכז ניצבה קבוצה קטנה של רובאים — לא יותר מתריסר אנשים. גרהארט עמד מולנו, צעדים אחדים מהם, ולידו אחד מקציני-המטה. משך דקות אחדות לא אמר מלה. נוכחותה של כיתת רובאים קטנה בין מאות אחדות של קצינים יצרה אוירת מסתורין.

אז החל צ'רלי לדבר והאוויר רטט. קולו חד ודיבורו מאנפף, בדומה לצליל שעון מטולטלת ישן.

„רבותי“, אמר, „זוכרים אתם כי בפעולה על גבעה 130, איבדנו פלוגת רובאים. לאחר מכן, בדברי עם אחדים מהשבויים הגרמנים שלקחנו, נודע לי כי הסיבה למפלתנו היא שבאמצע הקרב חדלו אנשינו לירות כדי לחפש מזכרות אצל האויב.

„עתה שחררנו מן השבי את אלה ששרדו מאותה פלוגה. הנה הם כאן. ברצוני שקצין המודיעין יחקור אותם בנוכחותכם, כך שדבר מסוג זה לא יישנה עוד לעולם בדיביזיה 29“.

בעודו מדבר התבוננתי בקבוצת הרובאים. הם סערו ואחדים אף ניסו לקום במחאה. סמל גדל מידות שישב בשורה הקדמית ניסה להרגיע את הרוחות, רמז להם להישאר במקומותיהם ואף נאלץ לתפוס אימי ברועו ולמשכו לשוב לשבת.

משסיים גרהארט, קם הסמל, הציג עצמו וביקש את רשות הדיבור.

גרהארט — מופתע, נתן אישורו.

„המפקד, רואה אתה כאן את כל אשר נשאר מפלוגתי. דיברת בהם סרה. היו אלה האנשים הטובים ביותר שהכרתי מעודי. נכון הוא כי האנשים שכאן נלקחו בשבי על גבעה 130, וכי אנו, וחבריני שאינם עוד אתנו, הובסנו בקרב זה.

„מדוע הובסנו, איני יכול לומר לך. היינו במרכז. הגענו ליעדנו. התכוונו להחזיק בו. אולם הדבר לא עלה בידנו.

בהתאם לתכנית היו אמורות שתי פלוגות אחרות לסייע לנו משמאל ומימין. אך הם כלל לא הגיעו לשם. נלחמנו לגמרי לבדנו.

מדוע הם הכשילו אותנו, מעולם לא הוגד לי. לא היה זה עסקי. אך מן הדין שהפיקוד הגבוה יותר יתן דעתו על כך.

„לאחר שהגענו לגבעה, הקיף אותנו האויב מסביב במסך-אש. לא היתה עוד אפשרות לסגת, נלחמנו עד הכדור האחרון, או אז הוריתי לאנשים אלה להיכנע.

„ועתה, נאמרו דברים על שחדלנו לירות כדי לאסוף מזכרות. אמת, קרה מקרה אחד כזה, ובי האשם. כך היו פני הדברים: סמל ג'קסון נורה למוות וגסס ובאותה עת בערך פגע כדור ברובה שלי והעיפו. נותרתי בלא חימוש, הושטתי ידי ותפסתי את אקדח ה„פרבלום“ שהיה בידו, ובו המשכתי להילחם. נכון, אמנם, כי אקדח „פרבלום“ הוא מזכרת גרמנית; ג'קסון תפסו בסנט-לו. לכן תלו בי את הקולר של לקיחת מזכרות, אך דעו לכם, כי גאה אני יותר על שנלחמתי לצדם של אותם אנשים באותו יום מאשר על היותי שייך לדיביזיה 29“.

הכל רצו למחוא כף, איש לא העז. צ'רלי התאושש, והתגבר יפה על המצב המביך.

„רבותי, קיבלתי את המגיע לי. אוסיף אך, כי גאה אני להשתייך לצבא בו יכול חוגר לדבר כך אל הגנרל שלו, לא פחות מאשר

לפקד על דיביזיה 29.

„חופשים!“